

Kulturlandskabet

i Fanefjord sogn

Kulturlandskabet i Fanefjord sogn

Indholdsfortegnelse!

Side 1	Forside
Side 2	Indholdsfortegnelse
Side 3	Indledning
Side 4	Kort over Store Damme år 1800
Side 5	Det geologiske Præstebjerg
Side 6	Myten om byggeriet af Fanefjord Kirke
Side 7	"Den Hellige Trekant": Lovbjerg - Blótkilden – Præstebjerg
Side 9	Sagn & historie om Præstebjerg
Side 11	Præstebjerggården
Side 14	Myten om "Guldringen i Bakken"
Side 16	Der er i 4 generationer...
Side 17	Paludan skriver...
Side 18	Turistforeningens udsigtstårn på Præstebjerg 1911-1917
Side 21	"Oldtidens Styreform var demokratisk"
Side 23	"Fanefjord – et sogn på Møn" fortæller
Side 24	Digt om Præstebjerg
Side 25	Afslutning
Side 26	Kildemateriale

*Frederik Stechers parti af udsigten fra Præstebjerg
ud over landskabet til Fanefjord Kirke, malet 1938 – 39
Frederik Stecher var født i Fanefjord sogn*

Kulturlandskabet i Fanefjord sogn

Kulturlandskabet fra istiden over hedensk tid til kristendommen og videre til informationsfundet i Fanefjord sogn!

Hvordan kulturen har påvirket landskabet i Fanefjord sogn fra:

- istiden
- over sagn
- historie
- kristendom
- videnskab
- til nutiden

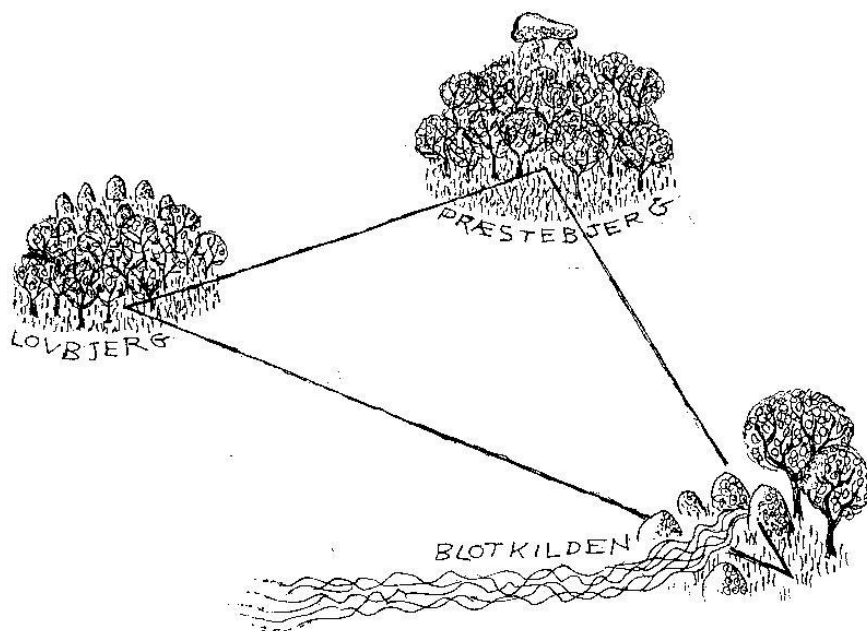
Jeg vil prøve at flette de oplysninger sammen jeg har omkring det landskab jeg færdes i til daglig og hvor jeg har trådt mine barnesko!

Jeg har hørt mange myter og sagn om Fanefjord sogn, pastor Buus, som var præst i min barndom her i sognet, kunne mange "historier" og fortællinger om sognet og han kom gerne på besøg hos mine forældre – vi var genboer – og fortalte løs, medes vi sad med store ører og lyttede. Han havde en evne til at gøre tingene levende og fortalte malende om begivenheder før og nu!

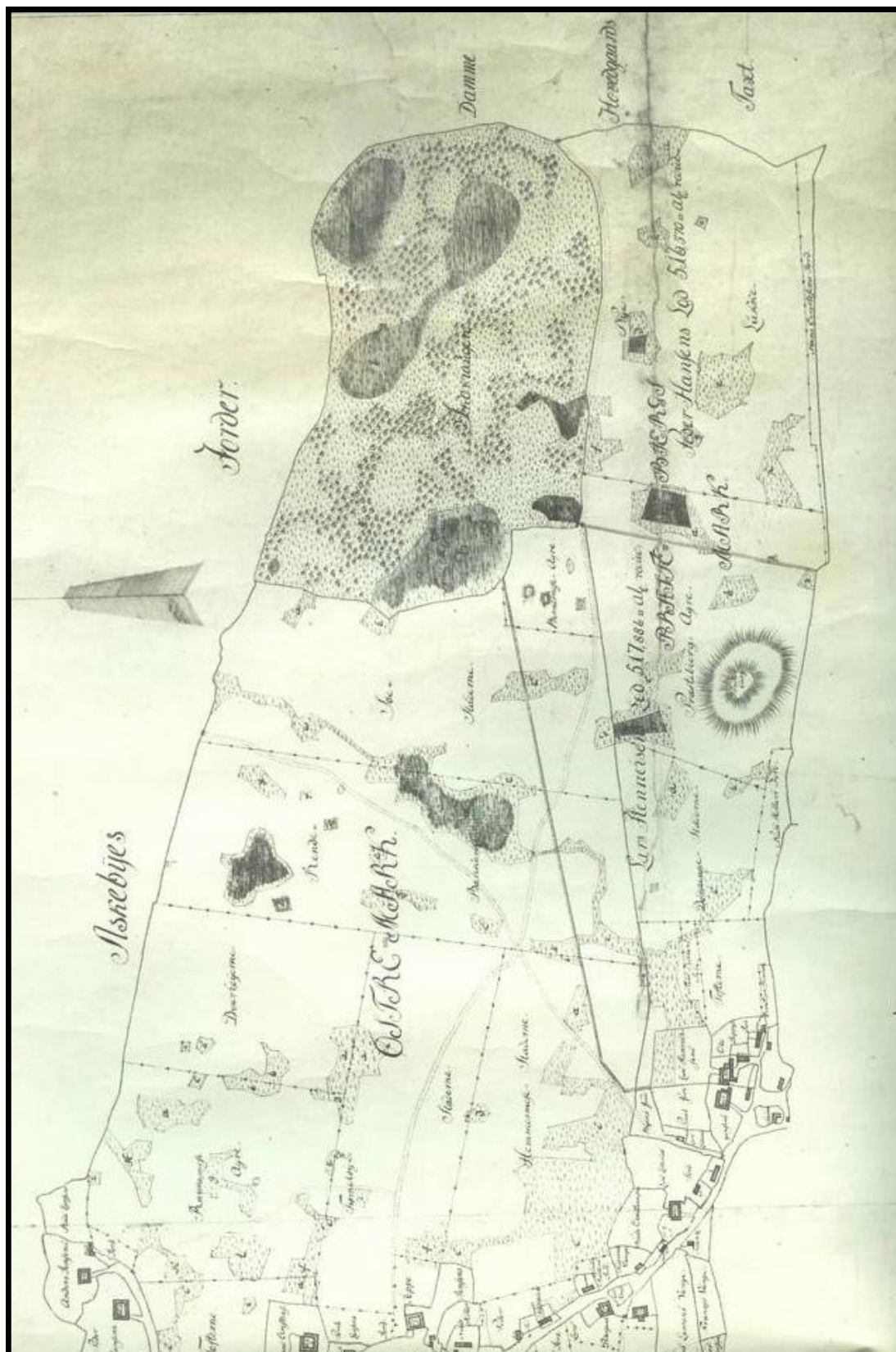
Jeg er så heldig at bo midt i et gammelt kulturområde, med en stendysse på mine forældres ejendom, mine bedsteforældre og senere mine forældre ejede Præstebjerg grusgrav, Præstelunden m/"Blotkilden" som genbo og "Lovbjerg" indenfor rækkevidde.

Jeg er nabo til:

"Den Hellige Trekant", som er Præstebjerg, Lovbjerg & Blotkilden.

Kort over Præstebjerg Mark Store Damme
Beliggende under Gods nr. 2 på Møn
Opmålt året 1798 og udført året 1800.
Lars Henriksens Lod

Præstebjerg

er dannet under to isfremstød og består udelukkende af stærkt forstyrrende smeltevandsaflejringer med et komplekst geologisk hændelsesforløb.

Præstebjerg viser et geologisk profil gennem kuppelbakken, hvor lagserien består af små vekslende lag af grus, sand og finsand samt siltede til lerede lag.

*Uddrag fra Geologiske interesseområder
Storstrøms Amt*

Ifølge geolog *Tove Damholdt*, Vestsjællands Museum er Præstebjerg **den ældste hatformede bakke i Danmark!**

En hatformet bakke!

Den oprindelige 47 m høje bakke, *Præstebjerg*, hæver sig endnu over det bølgende og frugtbare landskab på det vestlige Møn. Også når solen står lavt, ligner bakken en stor rund hattepuld med en lang skygge bredt ud over markerne. *Præstebjerg* er da netop også et eksempel på den bakketype, som geologerne kalder en **hatformet bakke**.

I løbet af de seneste år har en kraftig grusgravning imidlertid taget en god bid af hattepulden, det meste af bakkens østflanke og selve toppen er bortgravet.

Nogen vil utvivlsomt kalde dette for vandrøgt af landskabet.

Intet er dog så galt, at det ikke er godt for noget!

Grusgraven 1979 med sortereværket der blev købt i 1960

Siden 1975 er grusgraven i Præstebjerg, hver gang den blev udvidet, blevet undersøgt og opmålt, og Præstebjerg er nu den bedst "obducerede" blandt de hatformede bakker, der ellers især kendes fra Langeland, Nordvest- og Sydsjælland.

Den specielle hatformede bakketype knytter sig til det såkaldte unnglaciale landskab fra sidste istid i Østdanmark. Bakketyperne er ikke alene karakteriseret ved dens form og størrelse, men også ved at være opbygget af stejlt stillede og stærkt forstyrrende sand- & gruslag med betydelige mægtigheder 50-100 m.

tykke. De fleste hatformede bakker er endvidere dækket af moræneler. Hvor vidt en opragende, runde bakke er en ægte hatformet bakke eller ej, kan derfor kun afgøres, hvis der ved sand- eller grusgravning er bidt et forsvarlig hul i "hattepulen". Den smukke runde, 30. meter høje bakke, Lovbjerg, lidt sydøst for Præstebjerg ligner således en hatformet bakke. Men da den er helt intakt, vides det ikke, om den virkelig er det.

I slutningen af forrige århundrede, da den geologiske kortlægning af de danske istidslandska- ber indledtes, blev der gravet sand og grus i mange af de hatformede bakker. Men da det foregik med håndkraft og skovl, og der mest gravedes til lokalt brug, blev der sjældent blot- lagt større profiler i bakkerne. Der findes dog værdifulde registreringer af oplysninger fra de mange mindre grave.

VARV nr. 3, 1980 - Asger Berthelsen

Trappen op udsigtpunktet på Præstebjerg o. 1935

I hedensk tid fik Præstebjerg sit navn af at det blev brugt til offersted. Lovbjerg fik sit navn af, at være tingsted, der var tolv sten i en rundkreds med en større i midten til oldermænden og Blótkilden fik sit navn af, at være det vand der blev brugt til at rense offerkarrerne på Præstebjerg – **Blót**, betyder offer -.

Ved kristendommens indførelse blev der bygget kirker rundt om i landet og ligeledes skulle der bygges en kirke her i sognet og helst midt i sognet!

Midt i sognet var midt i "**Den Hellige Trekant**", så kirken skulle bygges der, men det der blev bygget om dagen blev flyttet om natten ud til det sted, hvor Fanefjord Kirke ligger, de gamle hedninge ville ikke have kristendommen indenfor deres helligdom, så derfor ligger Fanefjord Kirke i udkanten af sognet!

Myten om byggeriet af Fanefjord Kirke!

Dette er beretningen eller myten om, hvordan det gik til, at Fanefjord Kirke kom til at ligge, hvor den nu er, det er blevet fortalt gennem generationer i min familie!

Se, da der i midten af 12-hundredetallet blev tale om at bygge en kristen kirke, var der blandt den almindelige befolkning stadig meget overtro, og de ville ikke helt slippe troen på det vi nu kalder hedenskab. For disse folk eksisterede stadig de gamle "Hellige steder", som bl.a. omfattede **Præstebjerg, Lovbjerg og Blótkilden** (denne er lige syd for lunden ved præstegården). Disse tre punkter dannede yderpunkter for det

der blev kaldt **”Den Hellige Trekant”**. Så skete der det, at lige her inden for dette område blev det bestemt, at den kristne kirke skulle bygges. Det kunne naturligvis ikke gå an, så hvad der om dagen blev bygget, blev om natten flyttet ud til det sted, hvor kirken nu ligger, indtil man opgav at bygge i Vollerup By, men fortsatte byggeriet ved Fanefjorden, hvor den så knejser i ensom majestæt, medens de fleste andre sognekirker er bygget i en landsby!

Fortalt af min mor Ragnhild Hansen,

Man kan forstille sig at folk dengang i lang tid har fortsat med deres gamle ritualer så ubemærket som muligt for ikke at blive anklaget for kætteri!

Lovbjergs virke har fungeret langt op i tiden som tingsted. Man har indtil ca. 1850 indkaldt til bystævner ved foden af det tidligere tingsted. Senere blev stenene fra tingstedet brugt til vejmateriale - sammen skæbne fik stengærde og markskel - der sad i min barndom (1950'erne) mænd og huggede sten til skærver for foden af Lovbjerg – ofte et lidet anset job, og af folk der dengang ellers var arbejdsløse!

Storhedstiden var omme, nu var det de ringeste i samfundet, der fandt vej til foden af Lovbjerg!

Der blev forsøgt, at grave grus i østsiden af Lovbjerg, men det var af ringe kvalitet og senere kom der bulldozere og jævned hullerne ud og tog dermed toppen af bjerget, så der bedre kunne drives landbrug, og om vinteren bruges den til kælkebakke af sognets børn, så der er intet tilbage af fordums ophøjethed over samfundet, dog er der stadig højdedraget som knejser over landskabet i vished om, at nogen dog trods alt ser storheden i det alligevel!

Lovbjerg set fra Præstebjerg

"Blótkilden".

Sagn og myter om dette sted er mange steder beskrevet i **Møns Historie** og også i folkemunde blevet fortalt videre.

"Blótkilden" som i "Danske Helligkilder" af Siegfred Svane er nævnt som "Blåtkilde" eller "**Blótkilden**" har været en del af en oldtids-kultplads.

På **Lovbjerg** stod 12 store sten i en kreds med en større i midten sandsynligvis brugt i lovting.

På **Præstebjerg** ofredes der før kristendommens indførelse mennesker, hvorefter de hedenske præster rensede offerkarrerne i "**Blótkilden**".

Resens Atlas Møn (1666-88): *En kilde, kold om sommeren, varm om vinteren.*

Ved foden af Præstebjerg vælder en kilde, som om sommeren er helt kølig, om vinteren derimod er den lunken og smelter straks is, der bliver kastet i den. Kvinderne drikker af den, når de plages af smerter i livmoderen, og får det for det meste bedre.

Det siges også, at et dybt vandhul, der stedse står fuldt til bredden, men aldrig flyder over. Almuen kalder den "Blekilde" eller "Blukilde".

Præstebjerg ifølge Paludans Møns Historie:

Præstebjerget; et navn, som den ingenlunde kan have af de kristelige præster enten før eller efter reformationen, da ingen der har haft sin bopæl eller agerland; Altså – af de hedenske. Man siger at dette jordbjergs midte og top har i gamle dage været omkranset af to rader store sten, en overmåde stor granitblok øverst i middelpunktet, da sagnet uden tvivl er rigtigt, da den meget virksomme bonde **Lars Henriksen** af Damme, i hvis mark bakken ligger, endnu årligt udgraver en mængde store, i den ene ende spidse sten, mest i den midterste runddel.

"Og så brænder der", hedder det: "Om nattetider på dets top en ild, og fra den indre bageovn – som man antager i dets fod mod øst – skal ofte den i bjerget boende godmodige troldkvinde have udstukket på bageovns skovlen brød til fattige. Undertiden vil man også se underlige gestalter i præsteklæder på bjergets top, høre salmetoner og til tider igen veklager og frygtelige skrig" m.m.

Alt sammen fortællinger lige fra hedenold af, opbevarede levninger af skandinavernes gudsyndyrkelse og af deres overtro, forplantede i nedstigende linie lige til vor almue.

Ifølge heraf synes det rimeligt, at Præstebjerget har været et Thors Tempel og en forsamlingsplads for afgudspræsterne – som også hedder Drotter – i de allerældste tider. Man ved at disse Drotter ej alene forestod de afgudspræstelige forretninger, men var tilmed gamle hærdede krigere, bæret med folkets og kongernes tillid, brugte af disse som et slags statsråd, som gesandter i krig og fred, der i kongens arme måtte ved hellige gange, eller ved skrigen, galdren og magiske udråb opflamme de krigendes mod eller også påkalde afguden om hjælp for deres parti, om sejr og hævn over det fjendtlige.

Paludans Møns Historie

Præstebjerg er en næsten bortgravet bakke nær en gammel mose – *Bukkemosen* - lige øst for Store Damme. Et stort krater blotter de stejle nøgne sider.

Her skulle kirken være bygget, på egnens højeste punkt med udsigt til alle sider, men troldene ville det anderledes. Og ikke så underligt, for de lod til at hygge sig.

Konen dygtig i køkkenet, så det altid røg forjættende op af bakken, og tilmed var hun en godmodig type, som stak bageskovlen ud af højen med friskt bagværk til de fattige.

Også sælsomme salmesyngende væsener i præstedragter så man færdes på bakketoppen, men man hørte også vejklager og frygtelige skrig.

Man mente, at bjerget var tabt fra en troldskvindes forklæde. Der skulle også her være en meget lang guldkæde til at frelse landet.

(BOM 13) Mads Lidegaard: Danske Høje fra Sagn & Tro

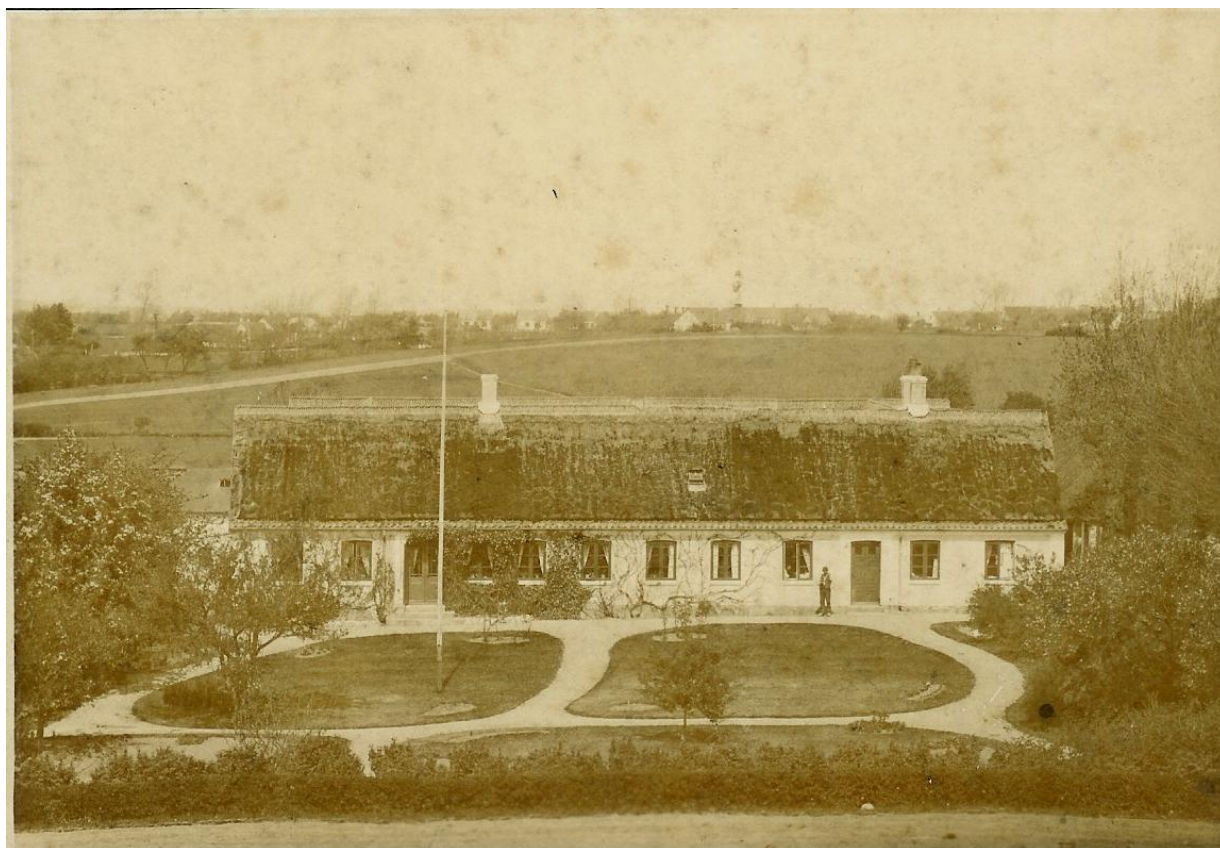

*I vor tid fortælles, at Præstebjerget er tabt af en troldkvindes forklæde,
og en guldkæde i det kunne løse hele Danmark.*

Præstebjerg har for mig en kulturhistorie der betyder meget.

Det knejser stadig over alle bakker og høje på Vestmøn, - dog ikke 47 meter over havet mere -, men ser alligevel ud over Østersø, Smålandsfarvandet, broerne over til Sjælland, Bogø, Farø samt Falster og i klart vejr til Møns Klint.

Den skuer endda ud over nutidens monument over religiøse handlinger – Fanefjord Kirke! De gamle myter om ofringer til de nordiske guder og sagnet om "**Guldringen i Bakken**" er dele af mit erindringsbillede af Præstebjerg, samt det at min slægt boede der.

Præstebjerggård o. 1907

Lars Henriksen ejede tidligst Præstebjerggården, udflyttergård fra Damme By o. 1801, hans søn *Christoffer Larsen* solgte den til mine tiptipoldeforældre *Hans Kristian Jørgensen* og *Karen Kirstine Petersdatter* d. 22. dec. 1828.

Senere overtog deres datter mine tipoldeforældre *Bodil Stine Hansen* og *Jens Carstensen* gården d. 7. feb. 1863 - og igen overtog en datter ejendommen, mine oldeforældre *Hanne Dorthea Carstensen* og *Hans Hansen* d. 17. dec. 1903. Den 20. feb. 1924 overtog deres søn *Jens Karsten Hansen* ejendommen og i min erindring boede min mormor & morfar *Gerda Kristine Hansen* og *Niels Jørgen Hansen* – som var Jens' bror – også på gården nedenfor bakken.

Senere da *Jens Hansen* døde i 1959 overtog mine forældre ejendommen, da min mor *Inger Ragnhild Johanne Hansen* der var den eneste arving - sammen med min far *Johannes Peter Hansen* - og igen blev det en kvinde der overtog gården!!

Hele ejendommen med bygninger, jord og grusgrav blev d. 1. juli 1983 solgt til Kai & Sigfred Nielsen, Vollerupgade 28.

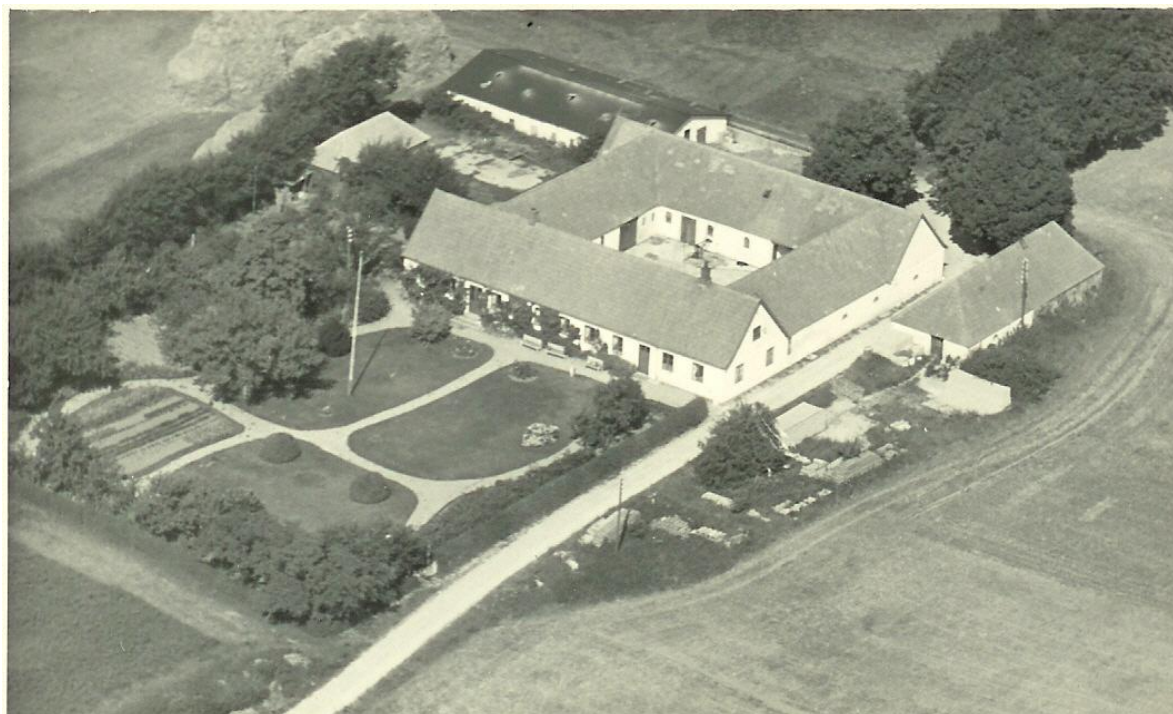
Samme dato solgte Kai & Sigfred Nielsen, bygningerne til tækker *Jens Andersen*.

De nuværende ejere er *Lene Mayer* og *Suzanne Larsson*, som på smukkeste vis har sat den gamle udflyttergård i stand.

Kulturlandskabet i Fanefjord sogn

Præstbjerggård o. 1915

Luftfoto af Præstbjerggård 1950

Luftfoto af Præstebjerggård i 1955 med St. Damme i baggrunden

Myten om "Guldringen i Bakken"

Denne historie er foregået for mange, mange år siden, dengang da der endnu fandtes natmandsfolk, og landsbyens folk var meget overtroiske. Den er igennem flere slægtled fortalt i min familie, uden dog at nogen før har nedskrevet den.

Det var meget tidligt en dejlig søndag morgen, før nogen var stået op. Ved foden af en bakke lå en gård. Den unge bonde på gården var vågnet og lå og vendte og drejede sig i sengen, men kunne ikke falde i søvn igen. Han stod op, tog tøj på og gik en tur rundt om gården og ville så gå ind igen, men da han syntes, at det var så dejlig en dag, besluttede han at gå lidt ud i markerne og op på højen for at nyde udsigten og se til fårene, som græssede der.

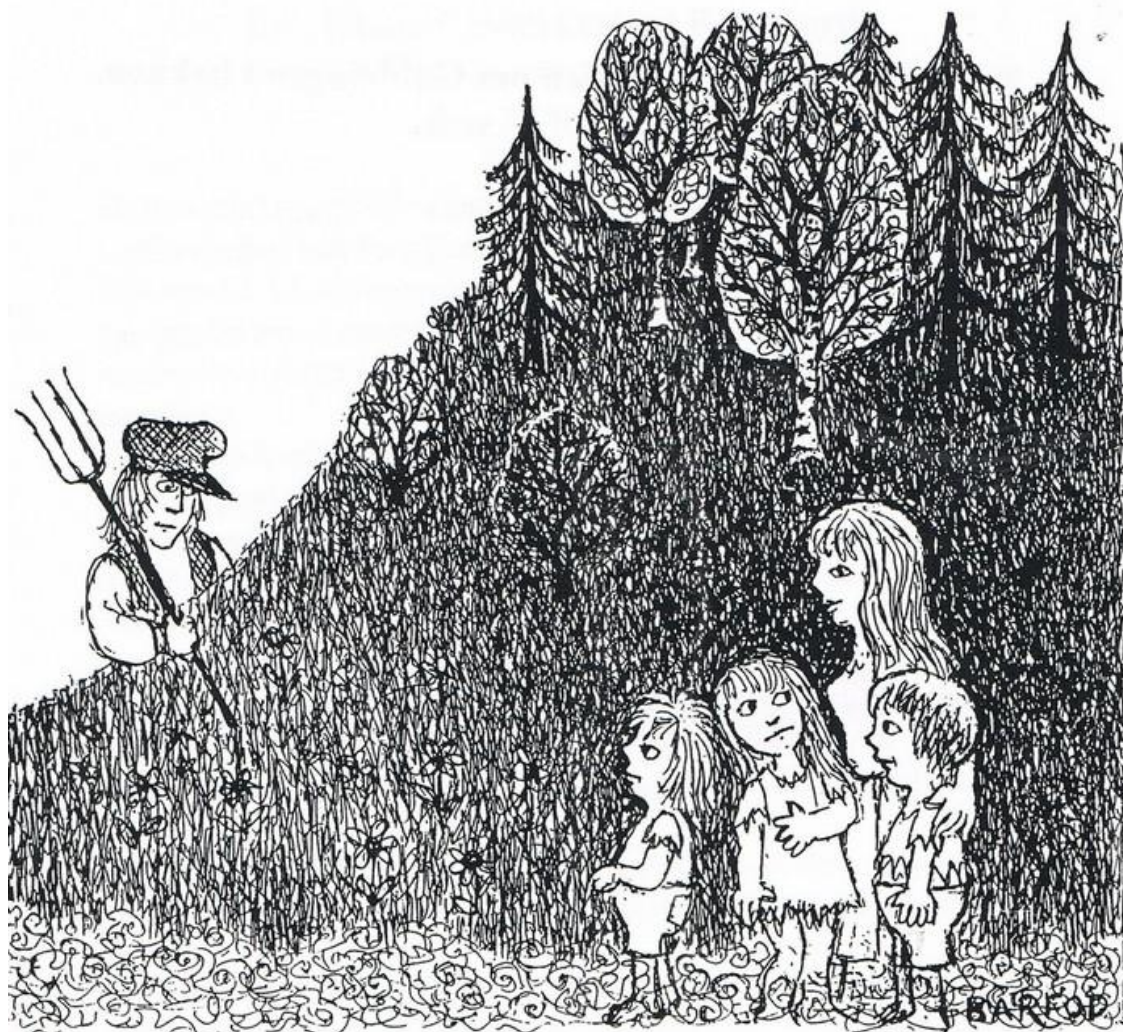
Han gik og fløjtede på en melodi, medens han så sig omkring. Mosekonen havde brygget kraftigt denne nat. Tågen lå som et dejligt hvidt og blødt lag hen over lavningerne. Medens han således gik op ad bakken, synes han pludselig at se en skygge bevæge sig forude i disen.

Han listede sig langsomt og forsigtigt derhen til. Da så han en fordybning ind i skrænten, og derfra kom en ung kvinde gående frem. Hun bar på nybagte brød, som nu skulle ud og svales af. I et par sekunder stod de og så på hinanden.

Da udbrød bonden vredt:

"Hvad i al verden laver du her. Ved du ikke, at det er min jord, du er på?"

Kvinden så meget forskrækket og bange på ham, og han fortrød sit kraftige udfald. Hun sagde med rystende stemme, at hun ville fortælle ham noget, som ville få betydning for ham, hvis han så ville lade være med at fortælle nogen, at de boede her, og hun bad ham om lade være at råbe så højt, for ikke at børnene skulle blive tilkaldt. Han fik et kig ind i hulen og så, hvordan de mange børn legede, og hvordan der så ud derinde. Et af børnene kom frem i åbningen og kiggede nysgerrigt ud; men da det så, at det var bonden nede fra gården, trak han sig skyndsomt tilbage til de andre.

Bonden fik medlidenhed med de stakkels folk, som var udstødt af samfundet, bare fordi de var tattere. Selvfølgelig var de fleste uærlige og stjal; med hvad kom det af? De skulle dog også leve. De havde lige så meget ret til livet som vi andre. – Han følte et stik af samvittighedsnag. De havde vel knapt nok til deres daglige brød.

Kvinden begyndte at fortælle:

”Vi har boet her i mange år. Mine forældre flyttede hertil, da de lige havde fået mig, og jeg har altså levet hele min barndom og indtil nu. Da jeg var 17 år gammel, kom min mand hertil med sine forældre. Tre af hans søskende var døde.

Vi blev så mand og kone og bor selv her med vore børn. Både hans og mine forældre er nu døde og begravet her i bakken.

Jeg har altid været synsk og kunnet spå. Hvis du fortæller til noget menneske, hvad jeg her fortæller dig, skal alverdens forbandelse ramme dig; men hvis du tier stille, så vil du aldrig komme til at mangle penge. Dog når du er blevet en gammel mand, må du fortælle det til den ældste af dine sønner.

Der ligger en guldring gemt her i bakken, og denne ring gør, at du og din slægt på gården ikke skal mangle penge, men husk: Hvad jeg sagde, hvis du fortæller nogen om os her, vil min forbandelse ramme dig.”

Derpå bød hun ham det ene brød og forsvandt ind i fordybningen.

Bonden gik tankefuld tilbage til gården med brødet i hånden. Da han kom hjem, kunne han ikke styre sin lyst længere og tog en bid af brødet, som smagte ham meget vel. Så skyndte han sig at gemme det bort, hvor ingen uden han selv kom. Derefter gik han ind i soveværelset og stod og så på sine tre sovende børn. Den ældste var en søn på 4 år, den mellemste en datter på 2 år og den yngste en søn på 5 mdr. Han stod og tænkte på, at som han holdt af sine børn og øn- skede, at intet ondt ville ramme dem, ligesådan ønskede selvfølgelig den kvinde han havde talt med for sine børn. Herpå lagde han sig for at sove på det; men da han igen var kommet i seng, tænkte han, at det var noget, han havde drømt. Der var bare det, at han jo havde det brød, og det var og blev der, hvor han havde lagt det. Endelig overmandede søvnen ham, og han vågnede først op klokken 6. Så snart han var vågnet, faldt nattens hændelser ham i tankerne, og han grublede og grublede dagen lang, han kunne endda ikke samle tankerne under gudstjenesten.

Dog kom han stadig til det samme resultat: Det måtte være rigtigt, det han havde oplevet, ikke bare en drøm, for brødet var jo hos ham.

Således gik dage, uger, måneder ja endda år, mange år.

De havde fået mange børn og var efterhånden kommet noget op i årene. Stadig havde han dog ikke forsøgt at finde ringen. Han var lidt ræd for det, for overtroisk var han jo. Desuden manglede han aldrig penge; de havde det så godt, at de sagtens kunne klare sig.

Alligevel tænkte han gang på gang på, hvad der var hændt for ham, og så vidt muligt han kunne, undgik han at komme i nærheden af den del af bakken, hvor han havde mødt natmands- kvinden.

Da han mærkede, at han skulle dø, tog han sin ældste søn med hen til den hulning, hvor han havde mødt kvinden, og her fortalte han så, hvad hun havde sagt til ham.

Herpå gik de igen hjem til gården.

Kort efter døde den gamle bonde, og den ældste søn overtog gården. Han var dog ikke nær så overtroisk som faderen, men ville dog ikke for tælle sin søn om det, før det var tid.

En dag gik han så op på bakken og begyndte af grave. Han gravede længe, men fandt dog ingen guldring. Derimod fandt han grus og forstod nu, hvad kvinden havde ment. Han begyndte altså at sælge grus, og det blev efterhånden til en god indtægtskilde for ham.

Men den side, hvor natmandsfolket havde boet i, blev der ikke gravet i.

Den er der endnu, og hvem ved hvor længe!

Nedskrevet af min søster Kirsten Hansen

Der er i 4 generationer gravet grus i Præstebjerg

Grusgraven o. 1935

I 1882 var der akkord om en ny grusgrav ved Præstebjerg, mine tipoldeforældre Bodil Stine og Jens Carstensen, havde lavet en aftale med sognerådet.

Min tipoldemor blev enke i 1886 i en alder af 44 år og i 1892 lavede hun en overenskomst med sognerådet om at benytte materialet fra grusgraven til en årlig afgift på kr. 100.

År 1896 den 29. september blev der indgået en ny aftale, denne gang med amtsvejevæsenet og der blev lavet en årlig afsavns godtgørelse på kr. 187,43 pr. tøndeland for et areal på 11.000 alen, indtil den 31. marts 1903: *"Til at udgrave vejmaterialer til brug ved anlæg, istandsættelse og vedligehold af amtets landeveje samt til oplagsplads og transportvej"*!

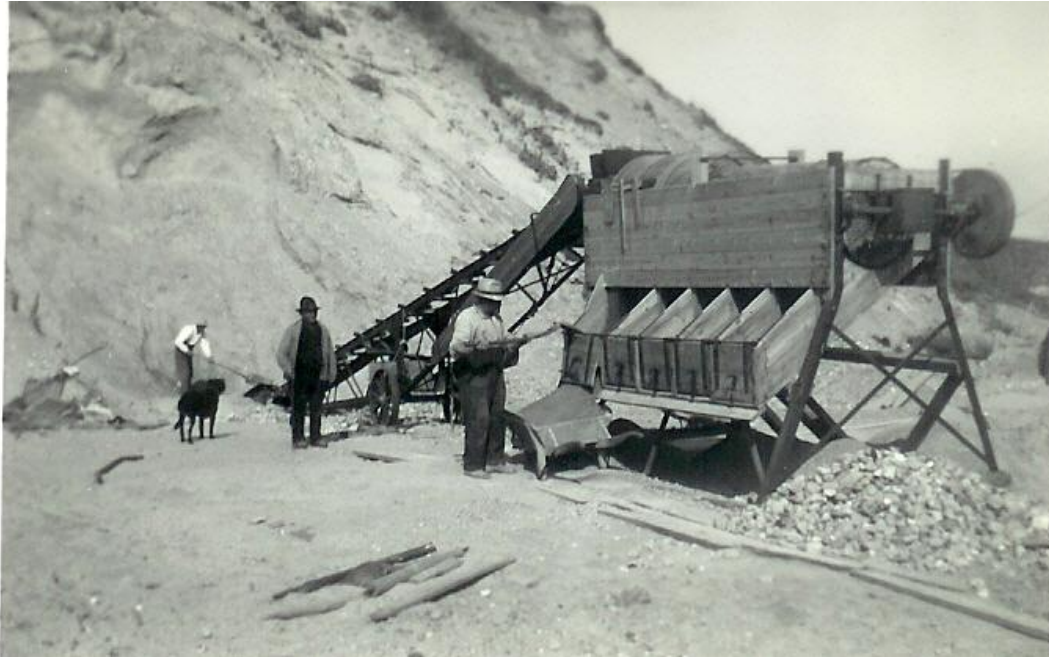
Det blev ikke til meget, da man bl.a. fandt vej materialet ubrugeligt og den 7. januar 1900 vedtoges det at opsige lejemålet fra 1. jan. 1901! Så i 1903 udbetales en godtgørelse for sløjfning af grusgraven på kr. 350.

Dog fortsatte min oldemor og oldefar efter overtagelse gården i 1903 og gravede videre, samtidig med at de startede et cementstøberi, men det blev først deres søn – min mors farbror – der for alvor tog fat på produktionen. Han overtog gården i 1924.

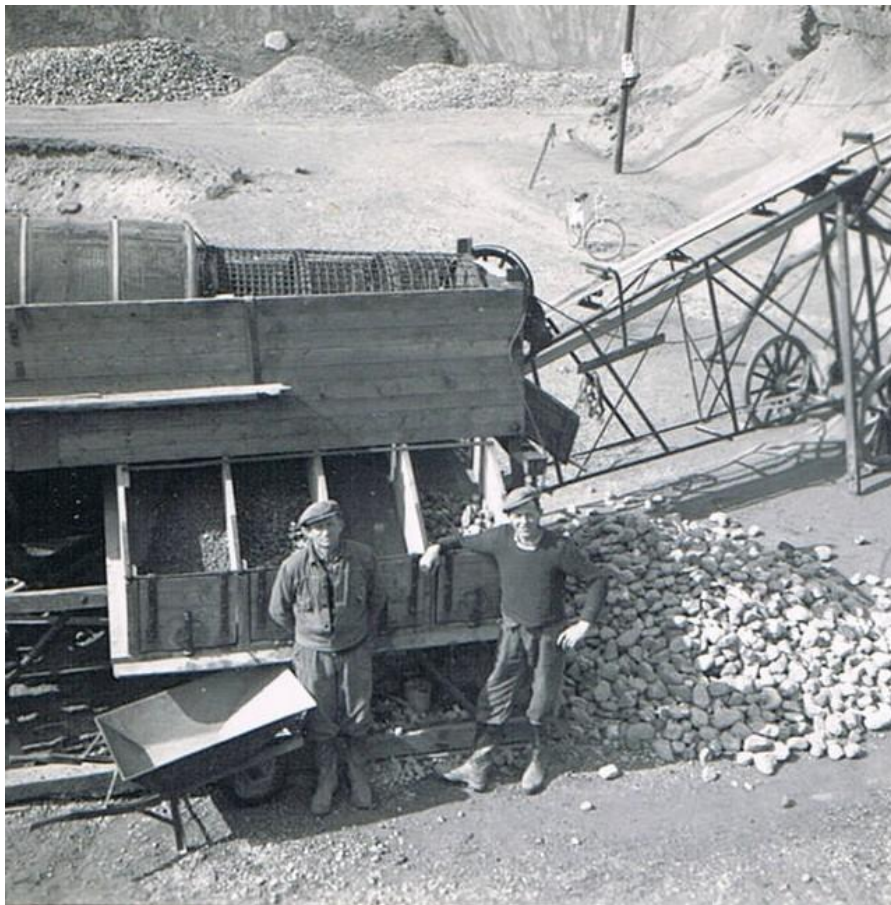
Jeg kan kun huske bakken som et kæmpe hul i min barndom – dog ikke med vand, det kom først da mine forældre for alvor gravede og solgte grus & sten – de fandt virkelig **"Guldringen"**, som bar dem over krisen i landbruget i 1960'erne. De overtog gården i 1959.

Søen i graven, der er blevet til i mine forældres tid, er 4-5 meter dyb!

I 1980 døde min far og min mor solgte hele ejendommen d. 1. juli 1983.

*Præstbjerg Grusgrav ca. 1930.
Ejeren Jens Hansen med sort hat og hunden Trofast, inspicerer arbejdet*

*Grusgraven 1959.
Ved sortererværket arbejdsmændene Erik Bonde, Damme og Kaj Hansen, Askeby*

Der er blevet gravet lidt i de forløbne 15 år, og den 1. juli 1998 ophørte udvindelsen af råstofferne og Storstrøms Amts har nu udlagt grusgraven og bakken til et fristed for fugle- og dyreliv, samt fauna, så jeg føler, at jeg har fundet en anden form for **"Guldring"** i bakken – nemlig det at nyde naturen, udsigten, roen og freden, en ny tid har indfundet sig på Præstebjerg!

Paludan skriver:

"Fra min have ved hvis side det mønske Løgbjerg ligger, går jeg ofte derop, nydende ej alene – ligesom på Præstebjerget nær derved – i det skønneste naturpanorama, den mest udvidede og den mest pittoreske udsigt rundt over hele øen; mens jeg hen flyttes i tankerne tillige på Sinai, hvor Moses, på Lejre højene, hvor kong Skjold, men her, hvor Grøn omskabte vilde mennesker til et folk og indførte legaliteten, der er det menneskelige samfunds, kulturens og moralitetens stavn og støtte.

Jeg ved ikke et eneste sted i det ganske Danmark, som ved navn i det gamle sprog endnu bevarer mindet om forfædrenes ting under åben himmel, undtagen det her beskrevne, og er endog domsten og den hellige kreds sprængte, eller ved vindskibelige arme nedrullede derfra, så ligger grundfladen der, så lyder navnet Løgbjerg i alles mund, så bestiges det end ikke af mange almuemænd uden en vis hellig, skønt overtroisk, gysen; oldinge taler ofte om de mægtige grå sten, som der har ligget, hvoraf en sjælden mængde varige hegn i omegnen er byggede.

Den dag i dag kalder gadehornet Vollerup og Koxeby mænd til stævne ved foden af Løgbjerget. Alt dette, i forening med hele distriktets mangfoldige hedenolds mindesmærker, bærer vidne om min angivelses rigtighed".

Turistforeningens udsigtstårn på Præstebjerg fra 1911-1917

I en artikel i det lokale dagblad omkring 1935 stod der:

HVORHEN PAA SØNDAG?

*Langt højere bjerge så vide på jord man har,
end hvor bjerg kun er bakke ...*

Denne Grundtvigske betragtning rinder en i hu som typisk dansk, når man bliver præsenteret for en højde af 47 meter, som kaldes et "Bjerg". Fremmede turister kunne jo gerne komme hertil i den tro, at her var lejlighed til at prøve en rigtig spændende bjergbestigning. I så henseende ville de naturligvis lide noget af en skuffelse. Derimod er det ikke sikkert, de ville fortryde den umage – dette være sagt i al beskedenhed – det måtte have kostet dem på for- skellig måde at nå op på Præstebjerg.

For deroppe er der en vid og afvekslende udsigt over hele Vestmøn; og man kan kigge over i nabolaget, Sydsjælland, Bogø og Østfalster. Klinten skimtes helt ude i øst. Udsigten er ikke opreklameret som den fra Bregninge Kirke på Tåsinge; men vi er ikke helt vis på, om den ikke var værdi dertil.

Ovenstående billede er af en lidt gammel dato – fra den tid, da Turistforeningen havde et udsigtstårn stående på toppen af "Bjerg". Det tårn er der ikke mere, men manglen af det føles næppe som noget stærkt fremtrædende savn. Er der endnu en del mønboere – og andre -, der ikke har gæstet Præstebjerg, skulle de alligevel gøre alvor af at lade det blive til noget i den retning.

Toppen af det kan vistnok siges endnu at være i behold; men det er ikke sikkert, den vil være det i en uoverskuelig fremtid. Det er jo privat ejendom; men gæster betragtes ikke som uvelkomne.

I 1962 skrev journalist Alfred Beckman en artikel i Møns Dagblad:

OLDTIDENS STYREFORM VAR DEMOKRATISK

Lovbjerg i Vollerup var stedet, hvor oldtidens vise samledes til ting.

På Præstebjerg ofredes til de hedenske guder.

"Offerskålene" blev vasket i menneskeblod

Når man en sommer dag bestiger de høje i Fanefjord sogn, som Lovbjerg og Præstebjerg, kan man endnu glædes ved den smukke udsigt, der findes fra de to højedrag. Endnu – for Præstebjerg bliver mindre og mindre, efterhånden som der graves grus ud af bjerget. Folk på egnen hævder de kan se det er blevet mindre i deres tid, hvilket vel også er meget sandsynligt, eftersom højen langsomt synker ned i det udgravede hul.

Også Lovbjerg er blevet mindre, en bulldozer har taget øverste top og jævnet ud for at gøre det lettere at køre med nutidens maskiner.

Studerer man Geodætisk Instituts målebordsblade, ser man, at Præstebjerg er 47 m. højt, mens Lovbjerg er 39 m., men tallene passer vist ikke mere nogen af stederne.

PUNKTER I DEN HELLIGE TREKANT

Begge høje har i den mørkeste oldtid været steder, hvor der er skrevet historie. Så langt tilbage skal man – at Fanefjordområdet var et selvstændigt kongerige -!

På den tid var det de to høje punkter, der indgik i det, man dengang betegnede **"Den Hellige Trekant"**. Det tredje punkt i den trekant, man regnede med i Fanefjord, formoder man var Askeby Slot. Ved at forske i gamle kildeskrifter finder man frem til, at den gamle kongsgård har været beliggende på Hovgårdens arealer. Men man skal sikkert tage et vist forbehold overfor en nærmere placering på området.

Lovbjerg set fra Præstelundsvej

Givet er det imidlertid, at der på Lovbjerg har været tingsted. Så grundfæstet var dette i befolkningen, at man indtil ca. 1850 kaldte til bystævne ved foden af det tidligere tingsted.

Derimod er det sværere, når man sidder på Lovbjerg i dag, helt at forestille sig, hvorledes sceneriet er foregået i længst forsvundne dage. Overleveringen beretter, at der på bjerget fandtes tolv sten i en cirkel omkring en meget stor flad midtersten. Her samledes man til ting, det der senere blev kaldt Danehof. På alle sådanne tingsteder var der altid et antal sten, der gik op i tallet tolv. På den tid anslår man, at der i Fanefjord sogn boede 700 mennesker, deraf kan man regne med, at kun de 300 har været over 15 år.

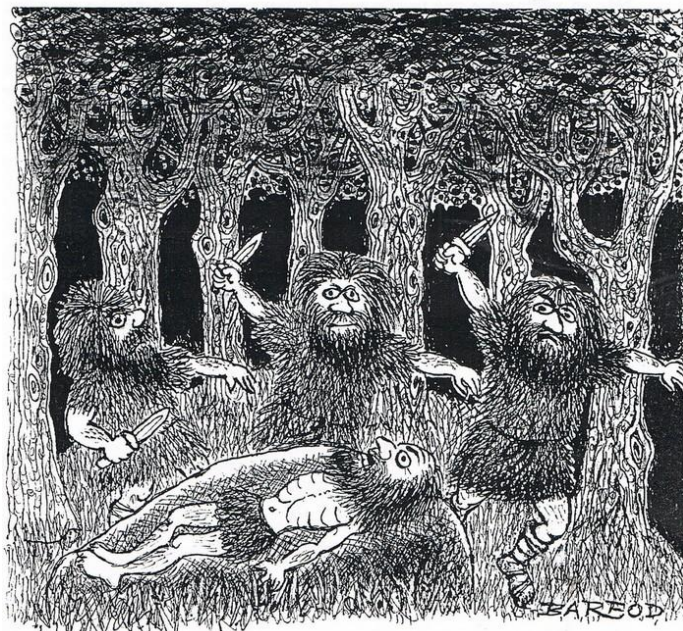
I tingstedsforhandlingerne deltog selvejerne, eller høvdingene, som de kaldtes. Og tinget blev holdt med kongen stående på den midterste sten. Forhandlingerne var for at bruge et moderne udtryk, åbne for offentligheden. Hvilket vil sige, at når ting blev afholdt samledes de øvrige af sognets folk ved foden af Lovbjerg. Det blev betydet dem, der på bjerget ønskede at løfte deres røst, at de i så flad talte så højt, at det kunne høres af folket. Gjorde man ikke det, blev ordet frataget den lavt talende.

Hvad drøftede man så? Først og fremmest planlagde man plyndringstogterne til naboerområderne, hvilket vil sige Bogø og Falster. Plyndringstogterne blev planlagt, når høsten i området var slået fejl eller når kvægsygdomme havde raset. Man havde dengang ingen anden mulighed for at skaffe sig rigdom, hvis naturen slog fejl, end ved at plyndre. Det var man til gengæld også skrappe til.

FOLKET VAR MEDBESTEMMENDE

Når de vise var samlet og drøftelsen i gang, var det reaktionerne fra folket, der var afgørende for, hvilken beslutning der blev taget på tinget. Brød mængden ud i jubel ved et forslag, blev det ført ud i livet, modsat kunne mishagsytringer fra folket ændre et flertal blandt tingfolkene.

I virkeligheden møder man her et virkeligt og medbestemmende demokrati. Vel var det ikke givet alle at få sæde i tinget (det er det i øvrigt heller ikke nu), men alle kunne ved meningstilkendegivelse påvirke afgørelserne, det høje råd skulle træffe.

OFRINGER FULGTE EFTER VEDTAGLESERNE

Når en vedtagelse var truffet med folkets sanktion, gjaldt det om at erhverve velvilje hos guderne. Nu kommer Præstebjerg ind i billedet. Her havde man nemlig offerstedet, der bestod af en stor sten, beliggende

på højens top. Denne sten var, ligesom det var tilfældet på tingstedet, flankeret af en runding af sten, der dannede sæde for de hedenske prælater. På Præstebjerg var der tillige en egelund. I træernes grene blev de ofrede trælle eller slaver hængt op til almindelig beskuelse. Når ofringen havde fundet sted var offerstenen (midter- stenen) imidlertid blevet profan, hvilket vil sige, den var plettet af ofrenes blod. For at få den gjort ren blev der foretaget endnu en ofring, nemlig ved en kilde, der løber langs præste- gårdshaven i Vollerup. Denne kilde blev betragtet som hellig og havde undergørende virkning. Ved denne kilde ofrede man endnu et menneske, hvis blod farvede kildens vande. Når vandet var farvet, blev stenen vasket, hvorefter den blev betragtet som værende ren. Denne kilde bærer i øvrigt stadig navnet Blodkilden. Den er ikke længere nogen egentlig kilde, men der er sat en brønd ved dens udspring og denne står altid fyldt med vand.

Gik det vedtagne, lad os sige plyndringstogt, ikke efter beregningerne, ofrede man på ny ved hjemkomsten for at formidle guderne, der åbenbart ikke havde været foretagendet gunstigt stemt. Efter ofringerne dansede de hedenske præster rundet om offerstedet, medens de sang.

NU HØRER INGEN LÆNGERE SANG FRA PRÆSTEBJERG

Præstebjerg har fra den gamle tid haft magt over sindene. Indtil for ca. 100 år siden vovede ingen sig op på højen efter mørkets frembrud. Der ligger måske en del af forklaringen på, at de to høje ved Vollerup ikke er blevet fredet, hvad de egentlig burde have været. Overleveringen fortæller, at man før i tiden, mens egetræerne endnu stod på Præstebjerg, om natten i storm kunne høre præsterne synge. Sandsynligvis har det været vindens susen i de gamle træer i forbindelse med folks overtro, der har fået det til at lyde som præstesang. Da træerne først var væk og folk blev mere oplyste samt der kom mere lys i hjemmene, døde mange af de gamle overleveringer væk.

Men endnu kan man en sommerdag sidde på Præstebjerg og glæde sig over det panorama, der ligger udbredt for én, en helt betagende udsigt over det mønske land, videre til Bogø og Falster. Og til den anden

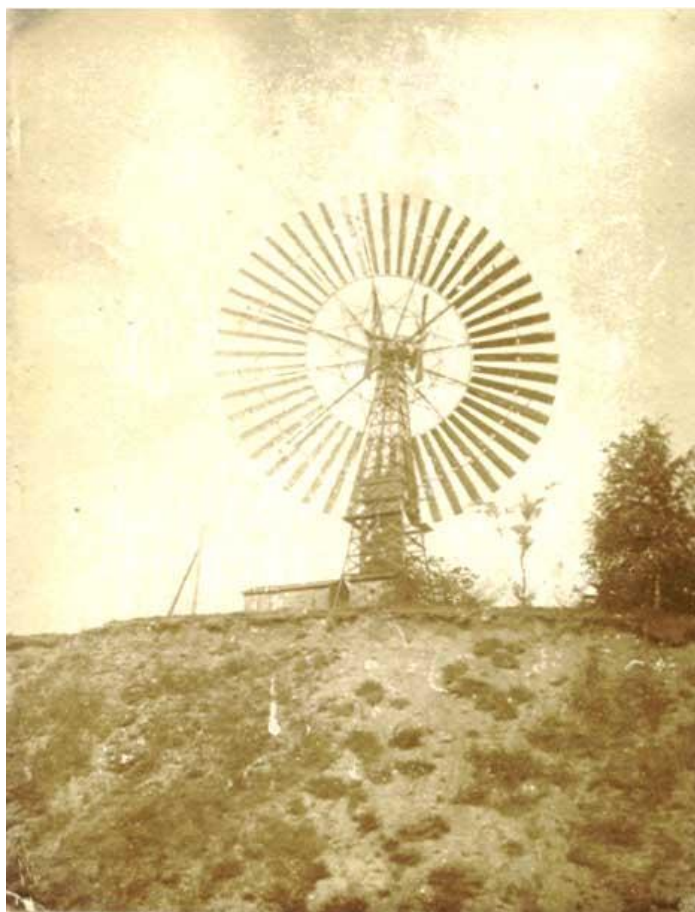
side, et kik ind over det sydlige Sjælland. Det er meget smukt, og man må håbe det lykkes at bevare en del af det historiske Præstebjerg. Når man sidder der- oppe bliver ens nysgerrighed pirret.

Man kunne tænke sig at vide mere om stedet og hvad det har dannet ramme om i en meget fjern fortid.

Sådan gik det i hvert fald os.

Jeg ved ikke hvor Alfred Bechman har sine oplysninger fra, men nogle af dem stemmer ikke overens med det jeg har hørt, bl.a. om "Den Hellige Trekant", der er det nyt for mig at Askeby Slot skulle være det tredje ben til "Den Hellige Trekant". Ligeledes er der mange historier om Blótkilden og hvad den hedder.

Jeg tror mest på at den hedder "Blótkilden" – som betyder offer –!

Vindmøllen på Præstebjerg 1915-1935

"Fanefjord – et sogn på Møn" fortæller:

Præstebjerg har spillet en stor rolle i sognets ældste tider og har altid været genstand for sagn og myter og haft så meget magt over sindene, at få turde gå derop efter mørkets frembrud. Her kunne man risikere at høre sære lyde og se underlige skikkelser danse i skæret af den ild, der af og til brændte på toppen. Det var de hedenske præster, der sang og dansede i flammeskæret, før de på den store offersten halshuggede trælle til ære for de nordiske guder. Offersten, som nu var besmittet, skulle renses for blod, og det blev den i den hellige kilde, som løb langs med den lille lund ved Præstegården. Når vandet i Blótkilden var rødt, var stenen ren og hellig igen.

Kulturlandskabet i Fanefjord sogn

De første kristne missionærer, som i 1000-tallet rejste omkring i Norden, beskriver ofringer af denne art på offersteder ved kilder til ære for Odin & Thor. Det var næsten altid på højedrag, som Præstebjerg der dengang var 47 m. over havets overflade!

Ifølge pastor Paludan (1798) var der indtil for godt 200 år siden en stor granitsten på toppen og "2 rader store sten" omkring midten, det lader sig ikke bevise, men der er som sagt blevet gravet grus i mange år.

I 1911 satte turistforeningen et udsigtstårn her, plantede bjergfyr og satte bænge op, således at folk kunne komme på en søndagstur til Præstebjerg og nyde den storslåede udsigt også mod øst, hvor den smukke Vollerupdyse fra yngre stenalder ligger.

Udsigtstårnet blev fjernet i 1917.

I 1915 blev der bygget en vindmølle, som førte strøm ned til Elværket i Damme, og den blev fjernet igen mellem 1932-1935.

Under 2. verdenskrig etablerede tyskerne en lyttepost og indkvarterede ca. 10 mand i barakker ved bakken.

Præstebjerggård 1940

Lovbjerg, som er et gammelt tingsted, hvor oldermanden stod og med sit byhorn kaldte de Vollerup og Koksebymænd til tinge for at få det fælles arbejde fordelt efter den bylov, som de selv bestemte dengang i fællesskabets tid, hvor livet formede sig her som i alle Danmarks andre landsbysamfund.

I 1920-30'erne var der en krans af store sten omkring bjerget ca. 80-100 cm. høje og øverst en stor flad sten, ca. 1 m² nedgravet som talerstol. Sommerdage var den dejlig varm at sidde på; stedet var uopdyrket og fyldt med vilde blomster og skovbær og var et slags samlingssted for vejens beboere, især sommeraftener og efter et voldsomt tordenvejr, hvor man kunne stå og tælle lynbrandene på Falster.

Præstebjerg Grusgrav 2003, Bjarne, 9B Fanefjordskolen

Præstebjerg

På toppen af Præstebjerg, nede i gryden,
fortalte Jonna, om ringen i bjerget.
Den er begravet og ingen vil grave,
for med ringen i jorden
vil ingen levende sjæl mangle fred og ro,
ej heller glæde ved livet.

Stefan, 9. B, Fanefjordskolen

Afslutning!

I dag er der ingen der tænker på at nyde udsigten fra Lovbjerg – kun om vinteren, er den fyldt med børn og barnlige sjæle, som mere nyder suset fra turene ned af bakken.

Men jeg tænker ofte på fordums værdier, når jeg står og nyder udsigten fra Præstebjerg over Lovbjerg til Fanefjord Kirke og Fanefjorden, hvor jeg også kan skimte ”Grøn Jægers Høj” og mod sydøst knejser Vollerup stendyssen, som jeg har adopteret af amtet til pasning og plejning og nyder den fredfyldte atmosfære, der nu hviler over de gamle kulturminde.

Beskrivelse af udsigten i 1935 var at man kunne se *en vid og afvekslende udsigt over hele Vestmøn; og man kan kigge over i nabolaget, Sydsjælland, Bogø og Østfalster. Klinten skimtes helt ude i øst.* Nu kan man også se Mønsbroen, pylonerne på Farøbroen, den lave Farøbro, Bogø-dæmningen og stadig kan man se solens lys skinne fantastisk flot på skyfri dage i Østersøen!

Det paradoksale er, at trods større og større maskiner i landbruget er der alligevel en enorm fred at finde over disse bakkedrag og marker, landmændene arbejder får uger i sæsonen, med såning og høst og så hviler freden igen over mark og lund!

Præstelunden med Helligkilden eller **”Blótkilden”** er også et meget fredfyldt område, det er gangbart med solidt fodtøj og sans for spor i landskabet, men også her hersker der en enorm fred og ro med fuglefløjt og en altid omskiftende vækst i skovbunden!

Der hvor *”Blótkilden”* er, er der et stort vildnis med tårn og krat og den ligger med fri udsyn over markerne til Fanefjord Kirke.

Også her hersker freden ofte uberørt af vor tids tres og jag!

For mere end 1000 år siden herskede der storhed over *”Den Hellige Trekant”*, nu er *”storheden”* vendt tilbage i kraft af, at det rekreative i naturen mere og mere bliver sat i højsædet!

Der er mange kulturminde i Fanefjord sogn, som har betydning i dag, dette er kun et lille udpluk af det, men det har haft betydning for hele sognet i fordums tider og det er det der står mig nærmest i øjeblikket, der kan jeg lade roen og freden indfinde sig igen, hvis den skulle have forladt mig!

Præstebjerggård 2003

Kildemateriale!

Paludans Møns Historie:

Ragnhild Hansen:

Siegfred Svane:

Resens Atlas Møn:

Kirsten Hansen:

Alfred Beckman:

Fanefjord sogns lokalhistoriske studiekreds:

Asger Berthelsen:

Storstrøms Amt:

Tegninger:

Foto af maleri:

Fotografier:

Foto & digt:

Præstebjerg

Myten om byggeriet af Fanefjord Kirke

"Danske Helligkilder"

"Om Fanefjord sogn"

"Guldringen i Bakken"

Oldtidens styreform var demokratisk

Fanefjord – et sogn på Møn

VARV nr. 3 1980 – En hatformet bakke

Geologiske interesseområder

Bent Barfod

Frederik Stecher

Private

Elever fra centerklasse 9. B, Fanefjordskolen
2002/2003

Kulturlandskabet i Faneffjord sogn

Præstebjerg Grusgrav 1979

*Udarbejdet april 2002
og redigeret juli 2008 og nov. 2010 af:
Jonna Kjær-Nielsen
Vollerupgade 51, 4792 Askeby*